

Лекція №7

Конституційний лад України

План:

1. Гарантії конституційного ладу України
2. Механізми конституційного ладу України
3. Функції конституційного ладу України
4. Система конституційного ладу України

1. Гарантії конституційного ладу України

Гарантування конституційного ладу безпосередньо Конституцією

- обмеження можливостей внесення до неї змін і доповнень,
- Регулювання порядку визначення, функціонування, охорони й зміни конституційного ладу.

Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством (ст. 19).

Конституційне законодавство

- законам про вибори, референдуми, політичні партії та інші об'єднання, про органи державної влади, про територіальний устрій тощо

Відповідно до Конституції (ст. 17)

- захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки покладається насамперед на державу

Відповідно до Конституції (ст. 17)

- Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності безпосередньо покладаються на Збройні Сили.
- Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом

Відповідно до Конституції (ст. 17)

- Збройні Сили України та інші військові формування не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності.

Верховна Рада України

- вносить зміни до Конституції;
- призначає всеукраїнський референдум з питання про зміну території України;
- приймає закони;
- визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики;
- затверджує загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони навколишнього середовища;
- тощо.

Народний депутат

- сприяє здійсненню Верховною Радою функцій гаранта конституційного ладу, а також сам їх здійснює.

Президент

- є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції, прав та свобод людини і громадянина (ст. 102).

Президент

- забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави;
- представляє державу у міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України;
- призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції, проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою;
- є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України;
- тощо.

Кабінет Міністрів України

- забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента;
- розробляє й здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України;
- здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю;
- організовує й забезпечує здійснення зовнішньоеконом. діяльності України, митної справи (ст. 116).

Державні службовці

є самостійними гарантами конституційного ладу, оскільки вони:

- складають відповідну присягу і самостійно відповідають за здійснення своїх функцій та повноважень,
- поряд з органами державної влади та в межах цих повноважень беруть участь у здійсненні функцій гарантування конституційного ладу.

Конституційний Суд України

(ст. 147),

- вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції ,
- дає офіційне тлумачення Конституції, законів та інших правових актів Верховної Ради в частині, що стосується конституційного ладу України.

Органи правосуддя, прокуратури і адвокатури.

при розгляді кримінальних справ про злочини проти конституційного ладу.

Політичні партії

Сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах.

Членами політичних партій можуть бути лише громадяни України (ст. 36).

Засоби масової інформації та інші мережі, системи і засоби інформації

- гарантується право на інформацію (вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб).
- Конституція може обмежити ці права в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням або злочинам, для охорони здоров'я населення, тощо(ст. 34).

2. Механізми конституційного ладу України.

Механізм держави

це система органів і організацій та інших інститутів держави, які складають її організаційну основу:

- організаційно-політичну,
- організаційно-економічну
- та інші.

Організаційно-політична основа держави

- органи державної влади,
- територія держави,
- Збройні Сили та інші державні військові формування,
- державні символи,
- столиця держави.

Систему органів державної влади складають:

1. Орган законодавчої влади.
2. Глава держави.
3. Органи виконавчої влади.
4. Органи судової влади.
5. Інші органи держави.

Територіальний устрій України

- ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території,
- поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади,
- збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.

Територія України

- як складова частина політичного механізму держави в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною (ст. 2 Конституції).

Збройні Сили України

- оборона України,
- захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Конституцією передбачається існування й інших державних військових формувань та правоохоронних органів. На них покладаються завдання гарантування державної безпеки і захист державного кордону (ст. 17).

Державні символи України(ст. 20)

- Державний Прапор України - стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольору.
- Державний Герб України . Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба (Знак Княжої Держави Володимира Великого) та герба Війська Запорізького
- Державний Гімн України (на музику М. Вербицького зі словами, затвердженими законом)

Столиця

- головне місто держави, центр її політичного життя.
- Столицею України є місто Київ.

Організаційно-економічна основа держави

- бюджетна, грошова і банківська системи,
- державна власність,
- інші організаційно-економічні важелі діяльності держави.

Державний бюджет України

- затверджується щорічно Верховною Радою на період з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин — на інший період.
- Кабінет Міністрів України відповідно до закону подає до Верховної Ради звіт про виконання Державного бюджету.
- Контроль за використанням коштів Державного бюджету від імені Верховної Ради України здійснює Рахункова палата.

Грошова одиниця України

- є гривня.
- Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку України — Національного банку.
- Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням (ст. 100 Конституції).

Державна власність

- Право власності Українського народу та право власності держави і відповідні види (форми) власності визнаються самостійними.
- Право приватної власності піднесено до рівня основних (конституційних) прав людини і громадянина.
- Приватна власність віднесена до основних форм (видів) власності, поряд з державною.
- Держава забезпечує захист як права державної власності, так і прав усіх суб'єктів права власності й господарювання (ст. 13 Конституції).

Організаційно-соціальна основа держави

- громадянство,
- державні соціальні системи:
 - охорони здоров'я,
 - соціального захисту,
 - тощо.

Громадяни України складають Український народ

- Відносно самостійними соціальними спільностями, які утворюють соціальну основу держави, є українська нація, корінні народи і національні меншини та інші спільності.

В Україні існує єдине громадянство

- Держава не визнає подвійного чи множинного громадянства(ст. 4).
- Україна допускає постійне проживання на її території осіб без громадянства (апатридів) та перебування іноземних громадян, які мають в основному ті ж права, свободи і обов'язки, що й громадяни України.
- Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну.

Організаційно-культурна (духовна) основ держави

- державна мова,
- державні системи освіти,
- виховання,
- науки,
- культури тощо.

Державною мовою в Україні

відповідно до ст. 10 Конституції, є українська мова.

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

В Україні також гарантується вільний розвиток, використання і захист інших мов національних меншин України.

Духовну культурну основу держави

складають державні системи:

- освіти,
- виховання,
- науки,
- культури,
- мистецтва,
- інформації тощо.

3. Функції конституційного ладу України

Функції держави

- Опосередковують діяльність держави, відображають основні напрями і види (сторони) її діяльності.

Критерії класифікації функцій держави

є основні елементи її діяльності:

- суб'єкти,
- об'єкти,
- способи, засоби діяльності,
- мета, завдання діяльності тощо.

Основними суб'єктами

діяльності держави є:

- держава в цілому,
- органи державної влади,
- інші суб'єкти держави, складові її механізму.

Основними об'єктами

- діяльності держави є сфери її діяльності:
- політична,
- економічна,
- соціальна,
- культурна,
- екологічна,
- зовнішня.

Політична функція

- Закріплена в Конституції (ст. ст. 1, 5, 6, 15, 36, 39, 85, 102, 106, 116 тощо).
- Зокрема, держава в особі відповідних органів державної влади визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики (ст. 85), здійснює внутрішню та зовнішню політику (ст. 116) тощо.

Економічна функція

- держави (ст. ст. 13, 14, 41, 42, 85, 106, 116 тощо).
- Так, держава в особі відповідних органів здійснює від імені Українського народу права власника на природні ресурси, забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання (ст. 13),
- охороняє основне національне багатство — землю (ст. 14),
- забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності (ст. 42),
- розробляє, затверджує і здійснює загальнодержавні програми економічного розвитку України (ст. 85, 116), тощо.

Соціальна функція

- (ст. 1, 3, 13, 24, 43, 46, 47, 49, 85, 92, 116).
- Україна - соціальна держава (ст. 1).
- Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвища соціальна цінність. Визначальними щодо змісту і спрямованості діяльності держави є права і свободи людини та їх гарантії (ст. 3). Держава забезпечує соціальну спрямованість економіки (ст. 13), належні умови для повного здійснення громадянами права на працю (ст. 43), на достатній життєвий рівень (ст. 48), гарантує право на соціальний захист (ст. 46), тощо.

Культурна (духовна) функція держави

- (от. 10, 11, 12, 53, 54, 85, 116 тощо).
- Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України (ст. 11).
- Забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України (ст. 10), доступність і безплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти, тощо.

Екологічні функції

- (ст. 16, 50, 85, 92, 116 тощо).
- Зокрема, в Конституції зазначається, що гарантування екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави (ст. 16).

Зовнішні функції держави

- оборони, захисту суверенітету і територіальної цілісності (ст. 17),
- зовнішньополітичну (ст. 18) й зовнішньоекономічну функції,
- культурного співробітництва (гуманітарну функцію) тощо.

Оборонні функції.

- Зокрема, зазначається, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, гарантування її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави (ст. 17).

Зовнішньополітичні функції

- зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права (ст. 18).
- Держава в особі Верховної Ради виключно законами визначає засади зовнішньоекономічної діяльності (ст. 92), в особі Кабінету Міністрів організовує й забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності (ст. 116).

Зовнішньокультурні (гуманітарні) функції

- держава сприяє, зокрема, встановленню наукових зв'язків України із світовим співтовариством, забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які перебувають за її межами (ст. 54).